

Eerste Wereldoorlog

Vaak worden de jaren voor 1914 beschreven als een opmaat naar WO I. Maar dat waren ze volgens historicus Charles Emmerson niet. 1913 was eerder een jaar vol mogelijkheden.

Charles Emmerson: 1913. The World before the Great War. The Bodley Head, 528 blz. € 29,-

Charles Emmerson probeerde met onbevangen blik het jaar 1913 te beschrijven aan de hand van gebeurtenissen in 23 steden over de hele wereld. Een oorlogsstemming trof hij nergens aan. Dat 1913 juist een jaar vol mogelijkheden was, weet hij op grond van alle door hem aangevoerde feiten echter niet waar te maken.

Het jaar van de grote kansen en beloftes

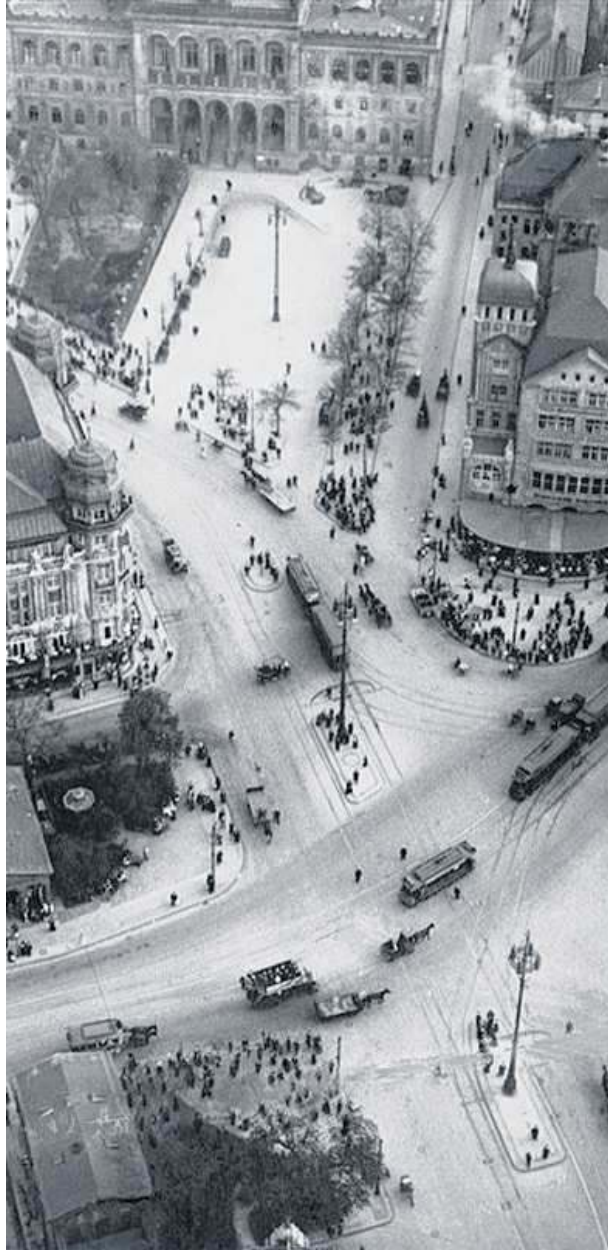
Bernard Hulsman

Nog altijd wordt de Duitse keizer Wilhelm II wegens zijn oorlogszucht beschouwd als een van de hoofdverantwoordelijken voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in de zomer van 1914. Maar een jaar eerder werd Wilhelm II in een artikel in *The New York Times* juist 'de keizer van de vrede' genoemd, zo besluit de Britse historicus Charles Emmerson zijn hoofdstuk over Berlijn in 1913. *The World before the Great War*.

In 1912 had Ide Wheeler, president van de Universiteit van Californië in Berkeley, de Duitse keizer zelfs nog voorgedragen voor de Nobelprijs voor de Vrede. 'De taal van het internationale pacifisme was Duits', schrijft Emmerson, de Australische historicus die is verbonden aan het Royal Institute of Foreign Affairs in Londen en in 2010 *The Future History of the Arctic* publiceerde. 'In 1913 intervenieerde de *Kaiser* krachtig in Wenen om Oostenrijk-Hongarije ervan te weerhouden zich nog meer te mengen in de beerput op de Balkan.'

Het Berlijn van Wilhelm II is een van de 23 steden die Emmerson portretteert in 1913. Hij heeft vooral gekozen voor steden buiten Europa. Zo behandelt hij niet alleen vier Amerikaanse steden, waaronder Washington en Detroit, maar ook, onder meer, Buenos Aires, Teheran, Tokio, Algiers en Constantinopel.

1913 is tegelijkertijd bescheiden en onbescheiden, vindt Emmerson zelf. Bescheiden, omdat het geen enkele verklaring wil bieden voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, legt hij uit in de inleiding. Onbescheiden, omdat hij zich wil ontdoen van de blikvernuwning van historici waar toe de oorlog heeft geleid. Vaak wordt de geschiedenis van de jaren vóór 1914 beschreven als een lange opmaat naar de eerste industriële oorlog die 35 miljoen doden en gewonden kostte. Maar sinds een jaar of twintig wint de opvatting terrein dat de Eer-

Leipzig (l.) en Potsdamer Platz (m.) in Berlijn, 1913

ste Wereldoorlog niet onvermijdelijk was. '1913 was een jaar van mogelijkheden, niet van predestinatie', schrijft Emmerson. Daarom wil hij een 'waarlijk globaal beeld van de wereld' in 1913 schetsen. Bovendien wil hij dit doen zonder de blikvernuwende kennis van nu dat een jaar later de Eerste Wereldoorlog in Europa zou uitbreken.

De stadspportretten waarmee Emmerson de echte en vooral ook hele wereld van 1913 wil laten zien, lopen sterk uiteen. Hij begint met Gent waar in 1913 een Wereldtentoonstelling gehouden. Hier werd de suprematie van de Europese cultuur gevierd, schrijft hij. Bijna alle paviljoens, ook die van niet-Europese landen, waren bijvoorbeeld gebouwd in de klassiek-eclectische stijl die toen in Europa algemeen was, stelt hij vast.

De Europese steden die op Gent volgen, beziet hij vooral door een economische of

Zo is 1913 een ratjetoe geworden dat slechts één leidraad kent: don't mention the war

culturele bril. Van de internationale politiek houdt hij zich verre. Londen, de enige stad die twee hoofdstukken heeft gekregen, beschrijft hij als het financiële centrum van de wereld en de hoofdstad van een wereldrijk dat kraakt in zijn voegen. Hij citeert Norm Ralph Angell, het parlementslid voor Labour dat in 1913 beweerde dat in een financieel-economisch geïntegreerde wereld oorlogen onwaarschijnlijk waren omdat ze niet winstgevend zijn.

Parijs schildert hij af als een kunst- en toeristenstad die haar beste tijd achter zich heeft. Uitgebreid beschrijft hij het uitzicht dat een toerist in 1913 had vanaf de Eiffeltoren, het 'symbool van moderniteit'. Berlijn was in 1913 de parvenu van Europa, die in

de decennia vóór 1913 razendsnel was uitgegroeid tot de meest Amerikaanse metro-pool van de Oude Wereld, met het drukste verkeersplein en de meeste telefoonansluitingen van Europa.

Maar in zijn beschrijvingen van veel steden buiten Europa legt hij juist wel de nadruk op politieke ontwikkelingen. Zo komt de lezer in het hoofdstuk over Mexico City heel weinig te weten over de stad zelf, maar heel veel over de hele en halve staatsgrepen en bloedige rellen die Mexico in 1913 teisterden en buurland de Verenigde Staten bijna deden ingrijpen. Bij Durban maakt hij voor al melding van de maatregelen waarmee politici de immigratie uit India aan banden wilden leggen en de zwarte bevolking verder wilden achterstellen.

Voor zijn stadsbeschrijvingen heeft Emmerson een groot aantal citaten opgedrukt uit reisgidsen, dagboeken en reisverslagen van omstreeks 1913. Soms zijn ze opmerkelijk, soms vermakelijk, maar altijd maken ze een inwisselbare indruk. Telkens geven ze je het gevoel dat zijn selectie willekeurig is en dat je ook een hele berg andere feiten en impressies voorgeschoteld had kunnen krijgen.

Zo is 1913 een ratjetoe geworden dat slechts één leidraad kent: *don't mention the war*. Zijn veel historici in de eerste dertien jaar van de twintigste eeuw vooral op zoek naar Europese voortekenen voor de Eerste Wereldoorlog, Emmerson mijdt die juist zorgvuldig. In 1913 is de Eerste Wereldoorlog heel ver weg.

Maar het grootste probleem van 1913 is dat Emmerson geen verhaal vertelt. Zijn onderneming om met onbevangen blik de hele wereld van 1913 te beschrijven, blijkt niet zozeer onbescheiden als wel onmogelijk. De gedachte dat het jaar dat voorafging aan het rampjaar 1914 niet een opmaat tot een wereldoorlog was, maar 'een jaar van mogelijkheden', blijkt onvoldoende om een boeiende selectie te maken uit het oneindige aantal feiten en gebeurtenissen waaruit geschiedenis nu eenmaal bestaat.

Bergbeklimmen

Zestig jaar na de verovering van Mount Everest is een berg niet alleen een fysieke beproeving, maar óók een stapel ideeën en projecties.

< Peter Hansen: The Summits of Modern Man. Mountaineering after the Enlightenment. Harvard Univ. Press, 380 blz. € 35,99

In zijn brede geschiedenis van het bergbeklimmen laat Hansen overtuigend zien hoe ideeën over individualisme, kunst en staatsvorming met elkaar zijn verknoot.

<< George Lowe: Letters from Everest. A First-Hand Account from the Epic First Ascent. Silver Bear, 176 blz. € 14,49

Glashelder en zonder gêne combineert de 'vergeten' Everest-klimmer Lowe de persoonlijke, soms intieme toon van een brief met eersteklas-journalistiek uit de voorste linies.

Norgay Tenzing (links) en Edmund Hillary, op 30 mei 1953, één dag na hun beklimming van de Mount Everest, in kamp IV. FOTO ASSOCIATED PRESS. COLLECTIE GEORGE LOWE

Piekervaringen

Hans Steketeer

Onmiddellijk nadat Edmund Hillary en Norgay Tenzing op 29 mei 1953 voor het eerst de Mount Everest hadden beklommen, was er gedoe. Wie van de twee had nu echt de eerste voet gezet op 8.848 meter boven de zeespiegel?

De kwestie kreunde onder de symboliek. Het plan om de Everest te beklimmen dateerde al uit het begin van de twintigste eeuw, en moest de Britse macht in de regio onderstrepen. Tot 1953 waren alle pogingen tevergeefs geweest. Maar in het jaar waarin het eindelijk lukte, liep het Empire op zijn laatste benen. De beklimming van de Mount Everest, die één dag voor de kroning van Elizabeth II bekend werd gemaakt, moest de vermoede wereldmacht nieuw elan geven. Dat de sherpa Tenzing misschien twee stappen eerder het 'dak van de wereld', de 'derde Pool', had bereikt, paste niet in wat de Royal Geographical Society het 'warme gevoel dat we, the British, had got there first' noemde. Tenzing heeft de eer altijd aan Hillary gelaten, en de andere expeditieleiders spraken te recht van een *team effort*, waarbij de top per definitie alleen bereikt kon worden door een duo, samen aan één touw.

Maar Hillary, als Nieuw-Zeelander een Brits onderdaan, zou er een ridderslag aan overhouden. Tenzing, die door Nepal en India als staatsburger werd opgeëist, niet. En juist dat maakt het grote verschil.

Michel Krielaars

macht werden in India niet geaccepteerd. In Nepal gingen stemmen op om de berg om te dopen in Mount Tenzing. Toen de expeditie weer in Kathmandu kwam, hingen daar posters van Tenzing die een uitteputte Hillary de berg op zeulde.

'Deze stad is gek geworden', schreef George Lowe, een van de klimmers, in zijn *Letters from Everest*, die dit jaar voor het eerst in hun geheel werden gepubliceerd. 'Ongelukkig genoeg is het allemaal politiek gekibbel over de superioriteit van de oostelijke rassen.'

De episode laat mooi zien dat een berg ook een stapel ideeën en projecties is. Dat is de rode draad van *The Summits of Modern Man; Mountaineering after the Enlightenment*, van de Amerikaanse cultuurhistoricus Peter Hansen. Dat is niet helemaal nieuw. Simon Schama schreef in *Landscape and Memory* (1995) ook al over wat hij 'vertical empires' noemde. En in *Mountains of the Mind* (2003) inventariseert Robert Macfarlane wat kunstenaars en bergbeklimmers sinds de Romantiek in dat landschap hebben willen 'lezen'. Van mystrie en peilloze angst tot dodelijke liefde. Zoals de legendarische George Mallory, die in 1924 omkwam op de Everest, en van wie nooit is vastgesteld of hij de top heeft bereikt. Mallory's gelooide vrees - 'bleek als een marmeren atleet van Praxiteles' - kwam 75 jaar later uit het ijs tevoorschijn. Maar zijn camera, die uitsluitend zou kunnen geven, is nooit gevonden.

Hansens boek is een brede geschiedenis van het bergbeklimmen, waarin hij over-

Het idee om als eerste een bergtop te beklimmen was iets wezenlijk nieuws. 'De drang om de top te bereiken definieert de moderne mens'

tuigend laat zien hoe al die ideeën - over masculin individualisme, kunst en wetschap, staatsvorming, nationalisme en imperialism - sinds de achttiende eeuw zijn verknoot. En, in een prachtig laatste hoofdstuk, hoe het idee van 'de mens die over de natuur zegeviert' ons parten blijft spelen in tijden van klimaatverandering, die de menselijke soort in verschillende opzichten tot bescheidenheid noopt.

Ooit waren de bergen terra incognita. Geen normaal mens voelde behoefte er een voet te zetten. Het idee om als eerste een bergtop te beklimmen was iets fundamenteel nieuws. 'De drang om de top te bereiken definieert de moderne mens', schrijft Hansen.

De dichter Petrarca, die al in 1336 schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici zoals Jacob Burckhardt - niet toevallig een Zwitser - in hem wilden zien. Voor Petrarca was het uitzicht een aansporing om 'naar binnen' te kijken en God te zoeken. De negentiende eeuw schreef over zijn beklimming van de Mont Ventoux, was dan de eerste van die nieuwe soort. Maar niet heus, schrijft Hansen. Want het was vooral wat negentiende-eeuwse cultuurhistorici